

Nyelvtanulásról másként. . .

Az államnyelv oktatása kisebbségek számára

Az államnyelv tanítása többszörösen nehéz helyzetbe hozza a pedagógusokat, hiszen a tantervet maradéktalanul betartva, a rendelkezésre álló óraszámban tanítva szinte lehetetlen megfelelni az előírt követelményeknek. Ha a kommunikációra fektetjük a hangsúlyt, a nyelvi és irodalmi ismeretek, azaz a vizsgára való felkészülés marad alul, ha a lecke az elsődleges, a tanulók képesek visszaadni a fogalmak definícióit, viszont vásárláskor, hivatalos kérvény benyújtásakor segítségre szorulhatnak. Dilemmák bőven keresztezik utunkat, tevékenységünket, de megoldások, különösen központi szintről jövők, annál kevésbé. Hosszan tartó törekvések eredménye a többségi tantervkészítők szemléletváltása: annak elfogadása, hogy a román nyelv a magyar kisebbség számára nem anyanyelv, tehát nem lehet anyanyelvi szintű követelményeket támasztani a vizsgázókkal szemben. Annak lehetőségét, hogy mind a román, mind az ukrán, szlovák stb. nyelvet idegen nyelvként lehessen tanítani, a többségi nyelvpedagógia legtöbb esetben kizártnak, a kisebbségi pedig utópisztikusnak tartja, elsősorban nemzetpolitikai okokból. Azonban az idegennyelvi tanítási tapasztalatok felhasználása, a módszerek átültetése a többségi nyelvet tanító pedagógus javára válhat, tevékenységének üdítő sikerességét biztosíthatja.

Dilemmák bőven keresztezik utunkat, tevékenységünket, de megoldások, különösen központi szintről jövők annál kevésbé.

Ebben a szemléletben látott napvilágot „A nemzeti kisebbségi tannyelvű iskolákban oktatott szlovák nyelv és irodalom tantárgy minőségi javítása idegennyelv-oktatási módszerekkel (különös tekintettel a magyar tannyelvű iskolákra)” című Európai Unió finanszírozású projekt keretében a most bemutatásra kerülő szöveggyűjtemény, amely 12 tanulmányt kínál a kisebbségi nyelvpedagógia iránt érdeklődőknek. A Vančo Ildikó és Kozmács István által szerkesztett „Nyelvtanulás – nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára” című kötet a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem gondozásában 2015-ben jelent meg

Nyitrán. A háromnyelvű kiadás – angol, magyar, szlovák – egyrészt a pontos tájékoztatást, másrészt a kölcsönös megértést-megértetést célozza. A kötet szerzői: Csernicskó István, Tódor Erika Mária, Poór Zoltán, Laihonen Petteri, Mária Alabánova, Juraj Vaňk, Juraj Glovňa, Zdenka Gadušova, Ján Gall, Tolcsvai Nagy Gábor, Kozmács István, Vančo Ildikó.

A nem anyanyelvi státuszon belül helyet kap az államnyelv sajátos jellege.

A tanulmányok a szűk tárgykör ellenére széles skálán mutatják be az államnyelv oktatásának vetületeit, annak nehézségeivel együtt, valamint megoldásokat kínálnak a nyelvtanítás-nyelvtanulás minőségének javítására. A szlovákhhoz hasonlóan a román is flektáló, azaz hajlító nyelv, szemben a magyarral, amely agglutináló, azaz toldalékoló. Míg az első két nyelv az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartozik, a magyar finnugor eredetű, így

a tárgyalt nyelvek közti különbségek meglehetősen számottevőek. Éppen ezért több tanulmány szerzője javasolja a két nyelv kontrasztív megközelítésű tanítását, hangsúlyozva azt, hogy az anyanyelv elsajátítása során természetes módon megtanult metanyelvi fogalmak definícióinak tanítása a másik nyelven fölösleges és nem célravezető, hiszen a cél a funkcionális nyelvhasználat, a kommunikáció gördülékenysége. A tanulmányok nem képviselnek egységes álláspontot arra vonatkozóan, hogy az államnyelvet idegen vagy második nyelvként kellene-e tanítani. Egyik szerző úgy véli, az államnyelvel valószínűbb és közvetlenebb kapcsolatban van az egyén, mint egy választott idegen nyelvel, így a nyelvpedagógiai módszerek eltérnek az idegen nyelv tanítási módszereitől. Mások az államnyelvet valós idegen nyelvként tartják számon, utalva annak lehetőségére, hogy bár többségi környezetben él, a kisebbségi diáknak csak ideiglenesen van lehetősége kikerülni az államnyelvi kommunikációt. Példaként a tömbmagyarságban elhelyezkedő rurális közösségeket említik. A kétnyelvűség, nyelvi státusz kérdéskörében megkülönböztetett helyen áll a „non-native language” fogalmára épülő, azaz a nem anyanyelvi paradigma, amelyről Tódor Erika Mária tanulmányában olvashatunk. A román mint nem anyanyelv fogalma egyre inkább teret hódít a hazai szakirodalomban, olyan szakembereknek köszönhetően, akik felismerték az államnyelv anyanyelvi szintű oktatásának sikertelenségét, és az idegen nyelv tanításának irányába mozdították el a kormányzati szemléletet. A nem anyanyelvi státuszon belül helyet kap az államnyelv sajátos jellege, ugyanis a magyar kisebbség nyelvi környezetének sajátosságait figyelembe véve teljesen más nyelvhasználati elrendeződésről beszélünk az államnyelvek és az idegen nyelvek elsajátítása esetében.

A kétnyelvűség dimenzióin belül a tanár személye is szóba kerül: Cserniczkó István idézi tanulmányában a nemzeti kisebbségek jogairól szóló hágai ajánlásokban foglalt javaslatot, miszerint az államnyelvet kétnyelvű tanároknak kellene tanítaniuk, akik mindkét nyelvben és kultúrában jártasak, így azokat hitelesen tudják közvetíteni.

A nyelvek helyzetét, státuszát vizsgáló kérdéskörben a Laihonen Petteri által bemutatott finnországi modell kulcsfontosságú dologra mutat rá: a svéd anyanyelvű diákokra nézve a finn tanterv elsődleges célja az, hogy megértsék, hol és miért kell használniuk a finn nyelvet úgy, hogy közben értékeljék saját nyelvi háttérüket, tanuljanak a nyelvi jogokról és a különböző nyelvek státuszáról, ezáltal valóságossá, kézzelfoghatóvá téve az államnyelv szükségességét, helyét a tanulók életében. A szerző által kiemelt forma a nyelv-

vi többféleség megbecsülésének tanítása nyelvi tájkép segítségével, amelyen különböző nyelvek kerülnek bemutatásra az iskolában.

A kötetben az idegen nyelv tanítási módszerei is említésre kerülnek, a grammatika-központúak és a kommunikatív jellegűek egyaránt. Juraj Glovňa szerint elképzelhetetlen a másik nyelv tanulása a törvényszerűségek, szabályok érvényesítése nélkül, hiszen az anyanyelv vagy első nyelv elsajátításától eltérően a gyermek nem a Chomsky-elmélet szerint tanulja a nyelvet, azaz nem csupán bővíti beszédét, hanem következetes kognitív munkát kénytelen kifejtetni.

A diákok központba helyező módszerek közt szemelgetve Zdenka Gadušová megemlíti a Community Language Learning, a Suggestopaedia, de még a Total Physical Response módszereit¹ is. A szerző szerint az oktatók bizonyos értelemben kutatókká válnak, akik a különböző módszerek elemzése alapján választanak a rendelkezésükre álló elméletekből, és kikísérletezik, hogy mi alkalmazható az adott tanulási környezetben a leghatékonyabban. Tanulmányában megfogalmazza azt az elterjedt, téves, de általános többségi szemléletmódot, miszerint a kisebbségi gyermek úgy indul iskolába, hogy már beszél az államnyelvet. Mivel a valóság ennek a legtöbb esetben ellentmond, véleménye szerint a nemzeti iskolák alsó tagozataiban a cselekedtető módszerrel kellene kezdeni a szlovák nyelv tanítását, és audio-lingvális vagy audio-orális módszerrel folytatni a 6–8 éves korosztály esetében. A kommunikáció-orientált tanításban is helye van a grammatikai modelleknek, az ún. „drilleknek” a különböző nyelvi struktúrák rögzítése céljából: a helyes nyelvi formát lehet oktatni úgy is, hogy a tanulók játékosan, együttműködve gyakoroljanak.

Kozmács István az államnyelv tanulása kapcsán a funkcionális szemléletet emeli ki. Úgy véli, a nyelvtanítás elsődleges célja a funkcionális kell, hogy legyen, mivel a grammatikai struktúrák formális rendszerére alapuló nyelvoktatási paradigma alkalmatlan arra, hogy kétnyelvű környezetben hatékonyan működjön. A nyelvtanulás nehézségei közt említi például a szlovák nyelv aspektusos jellegét a magyarral szemben. A tanulmány egyik lényeges üzenete, hogy a funkcióközpontú oktatás alapja a tanuló nyelvtanulási tapasztalatai és a tudományos leírás közti dialógus kialakítása.

Vančo Ildikó a nyelv szerepére világít rá – mint a kisebbségek önazonosságának megőrző eszközére, identitásuk alapelemére. Bemutatásra kerülnek a különböző kétnyelvűségi oktatási modellek, illetve ezek negatív és pozitív következményei: nyelvi

Tanulmányában megfogalmazza azt az elterjedt, téves, de általános többségi szemléletmódot, miszerint a kisebbségi gyermek úgy indul iskolába, hogy már beszél az államnyelvet.

¹ Az említett nyelvtanítási módszerek olyan tanulásszervezési módokra vonatkoznak, amelyek a környezetre, a tanuló benyomásaira, érzéseire, illetve a tanulási körülmények élményszerű kihasználására összpontosítanak.

befulladás, szegregáció, tranzíció, kéttannyelvű rendszer, valamint az anyanyelv megőrzésére irányuló programok és ezek közösségre, identitásra kifejtett hatásai.

A kötet különös értéke, hogy szerzői több megközelítésből elemzik az államnyelv tanításának aspektusait, így átfogó képet kaphatunk a nyelvi státuszról, a többségi nyelvpolitika irányvonalairól, a tanításban használható módszerekről, ugyanakkor néhány tanulmányban konkrét javaslatok fogalmazódnak meg az államnyelv tanításának optimalizálására vonatkozóan. Ez a törekvés Romániában is szükségszerű, hiszen az iskolai szakasszáró vizsgák eredményei minden kétséget eloszlató módon tükrözik azt, hogy a román nyelv és irodalom oktatása nem felel meg az elvárásoknak. Bár e tekintetben nem mellékes a tanulók attitűdje sem a tanult nyelvvel szemben, az államnyelv oktatásának sikertelensége többtényezős nyelvpedagógiai jelenség, a probléma megfogalmazása azonban hatékony megoldások elkezdését is elősegítheti.

Ajánljuk a kötet tanulmányozását minden román nyelvet tanító pedagógusnak, egyrészt azért, hogy naprakész információkkal rendelkezzen a nyelvpedagógiai törekvések irányvonalairól, másrészt azért, hogy tapasztalatot cseréljen, akár virtuálisan is (pl. szlovák nyelvet oktató pedagógusokkal). A kötet ugyanakkor szakmai tartalma révén, érdekesítő olvasmány nyelvészeknek, idegen nyelvet tanítóknak és tanulóknak egyaránt.

(Vančo Ildikó és Kozmács István (szerk): *Nyelvtanulás – nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 2015.)